

2049

betf. 188

LATVIJAS VALSTS
ARHĪVS

Latviešu Strādnieku

Teikuma

Fonds Nr. 2049

Veģetārisks izdevums

LATVIJAS VALSTS ARHĪVS

Fonds Nr. 2049

Latviešu strēlnieki trimdā

1956. - 1970. gads

Latviešu strēlnieki trimdā

Vēsturiskā izziņa

No 1923.gada Latvijā darbojās Latviešu veco strēlnieku biedrība, kas apvienoja ap 5tk biedru. Šīs biedrības darbība tika izbeigta līdz ar padomju okupācijas sākšanos 1940.gadā.

1944.-1945.gadā no Latvijas trimdā devās ap 800 strēlnieku, kas sāka veidot savu organizāciju. Tā kā tolaik lielākā daļa trimdinieku atradās bēgļu nometnēs Vācijā, tad tur arī radās strēlnieku organizācija, ko vadīja strēlnieku pulku dibināšanas iniciators, bij. Krievijas domes deputāts un vēlākais Latvijas valstsvīrs Jānis Goldmanis. Pēc viņa ierosmes pulkvežleitnanta Edvīna Medņa redakcijā 1947.gadā Vācijā izdeva rakstu krājumu "Zvaigžņu pulku atmirdza".

Kad 40.gadu beigās un 50.gadu sākumā no bēgļu nometnēm strēlnieki izceļoja uz savām mītnes zemēm, aktuāls kļuva jautājums par strēlnieku vienotības tālāko uzturēšanu. Tādā nolūkā ASV, Ņujorkā, izveidojās Strēlnieku Galvenā pārstāvība pulkvežleitnanta E.Medņa vadībā, kas koordinēja visu strēlnieku kopu vai tām radniecīgu organizāciju darbību. ASV strēlnieku kopas dažādu laika posmu darbojās Klīvlendā, Mineapolē un Sentpolā, Čikāgā, Detroitā, Ņujorkā, Ņūbransvikā, un Floridā. Austrālijā pastāvēja lielkopa Pētera Sudraba, vēlāk Kārļa Lundberga vadībā, apvienojot Brisbenas, Melburnas, Sidnejas un Balaratas kopas, kā arī Adelaidas grupu. Kanādā 1961.gadā izveidojās Latviešu kara veterānu - strēlnieku biedrība, kuru dažādos laikos līdz pastāvēšanas beigām 1984.gada 18.oktobrī vadīja Pauls Lukss, Frīdrihs Freibergs, Teodors Zandersons, Arvīds Lūsis, Aleksandrs Tirzītis un Pēteris Zariņš. Eiropā latviešu strēlnieku organizācijas nepastāvēja.

Strēlnieku organizāciju pastāvēšanas mērķi bija sekojoši:

- savu tradīciju uzturēšana;
- jaunās paaudzes informēšana par strēlnieku cīņām;
- strēlnieku aprūpe;
- Latvijas neatkarības idejas atbalstīšana.

Par biedru strēlnieku organizācijās varēja kļūt ne tikai strēlnieki, bet arī viņu radnieki un domubiedri. Līdzekļus ieguva no ziedojumiem, no kuriem puse palika vietējo organizāciju rīcībā, bet otra puse tika nosūtīta Galvenajai pārstāvībai lielāku projektu realizācijai.

1953.gadā Galvenā pārstāvība laida klajā rakstu krājumu "Latviešu strēlnieki mūžības gaismā" E.Medņa redakcijā. No 1957.gada janvāra sāka iznākt periodisks rakstu krājums "Strēlnieks". Sākot ar tā 7.numuru, kas iznāca 1963.gada janvārī tā izdošanu uzņēmās Latviešu strēlnieku Čikāgas kopa.

Redakcijas kolēģijā darbojās E.Mednis, pulkvežleitnants Pēteris Dardzāns, pulkvedis Rūdolfs Poruks un rakstnieks Hermanis Kreicers. 60.gadu vidū starp P.Dardzānu un pārējo redkolēģiju notika zināma šķelšanās jautājumā par "Strēlniekā" ievietojamo materiālu izvēli.

Pēc E.Medņa nāves izvirzījās ideja par šāda amata likvidāciju, tomēr kopas to neatbalstīja un 1967.gada 18.novembrī Latviešu strēlnieku Galvenā pārstāvība tika pārdēvēta par Latviešu strēlnieku Globālo pārstāvību, par Globālo pārstāvi ievēlot Čikāgas kopas vadītāju pulkvežleitnantu Pēteri Dardzānu, kas kļuva arī par "Strēlnieka" atbildīgo redaktoru, vēl redakcijas kolēģijā darbojās Voldemārs Krauklis un Vitālijs Lāčkājs. Izdevums kļuva asāks, pievēršoties ne tikai strēlnieku gaitu izsekošanai, bet arī Baltijas valstu politisko un militāro problēmu risināšanai, nereti ievietojot asi kritiskus rakstus, kas dažreiz noveda pie attiecību saasināšanās ar citām latviešu karavīru organizācijām. Pēdējais - 45. "Strēlnieka" numurs klajā nāca 1975.gadā. Čikāgā atradās arī 1969.gadā izveidotais strēlnieku arhīvs, ko vadīja Jūlijs Lāčkājs.

Laika gaitā samazinājās strēlnieku skaits, vairākas kopas beidza savu darbībuniecīgā biedru skaita dēļ. 1984. gadā trimdā dzīvoja ap 100 strēlnieku, bet vecuma dēļ tikai pāris cilvēki aktīvi piedalījās organizācijas darbā, tāpēc 80.gadu beigās strēlnieku organizācija beidza pastāvēt.

Latviešu strēlnieku organizācijas dokumenti nodoti Latvijas Valsts arhīva īpašumā 1997.gada 24.jūlijā, kur tie 1998.gada rudenī apstrādāti, izveidojot 1.aprakstu par 1956.-1970.gadu. Dokumenti sistematizēti pēc hronoloģiskā principa pa kopām. Diemžēl dokumentu sastāvs nav pilnīgs, jo lielākā daļa arhīva gājusi bojā ASV, pārceļoties arhīva vadītāja ģimenei uz citu dzīves vietu. Saglabājušies Klīvlendas strēlnieku kopas dokumenti par 1965.gadu, Čikāgas strēlnieku kopas dokumenti par 1965.-1969.gadu. Atsevišķi izdalīta Čikāgas strēlnieku kopas biedra R.Poruka, kurš zināmu laiku bija kopas vadītājs, bet vēlāk līdz savai nāvei 1967.gadā valdes loceklis un rakstu krājuma "Strēlnieks" redkolēģijas loceklis, korespondence par 1956.-1967.gadu, kā arī viņa manuskripti. Kopā ar fonda dokumentiem nodotie atsevišķu avīžu numuri un to fragmenti norakstīti makulatūrā, jo tiem nav nekādas saistības ar strēlnieku organizāciju.

Fonda dokumentu stāvoklis ir labs.

Vēsturisko izziņu sastādīja:

LVA Dokumentu aprakstīšanas daļas vadītājs

A. Freimanis

23.11.1998.

Šinī lietā 3 (trīs) /
numurētas lapas
1998. g. 09. 12
Arhivists 